

STATULU ISTORICU ALU ORASIULUI HATIEGU.

Dupa cumu l'a descrisu Inclit'a c. r. comisiune ordinata de inalt. guberniu pentru lamurirea bunurilor fiscale si comunale in an. 1855.

(Continuare.)

Iara ce se tine de libertatea Orasiului Hatiegu, pe acésta — si de au fostu Hatiegu Possesiune liberaromanesca (olachalis) — nici hotaririle celoru trii natiuni in conventulu loru generale din Sigis-sora la a. 1506 adnse, carele dupa anul 1514. Romaniloru au fostu primesdiuse si aducatore de peiire, nu o au scaritu; nici dupa a. 1542 candu „din gratia lui Ddienu tóte-tréle natiunile sau adu-natu, ca tóte lucrurile pe unu sfatu, si pe o contie-legere se le sevarfiésca (vedi Eder in Felmer p. 217), acéstu Crasiu din a sa libertate n'au perdutu nimic.

Fara dupa ce Georgie I. Rakoczi au ajunsu in a. 1630 la ocarmuirea Tierii, fiindca a lui celu de capetenie propusu si nasuire au fostu, ca pe Romani sei induplece la primirea confessiunei re-formate, pre cumu se cunosce din cartea „Az Erdélyi Diaeták Végzései Tom. II. p. 132 §.:

De o data au despusu ca in Orasiulu Hatiegu se se asiedie Parochu reformatu, de carii celu din tiau au fostu Uzoni Peter, cui la a. 1632. Tókóli Imre. iau daruitu sesiune pentru lacuintia; iara Stephan Nalátzi la a. 1667 sau ingrijitu despre a acestuia sustinére.

Iara Georgie II. Rakoczi la a. 1650 20. Mart. art. 6 in Diaeta tinuta in Alba-Iulia, au strimtoritu pe Hatiegani ca cu Karansebesieni se si produca in urmatorea Diaeta Literale de vamuire, cu carele cumca si alte Litere privilegiale intru carele era

cuprinse libertatile loru au produsu nu ne indoimu; pe carele tóte cumca apoi numitulu Principe le au tinutu la sine este pré-adeveratu.

Pentru aceea si Michael I. Apafi Principele Transilvaniei prin mandatulu seu datu in Blasiu la 21. apr. a D. 1664 orenduésce vice comitelui, Iudiciloru nobililoru, si perceptoriloru de darea Tierii din comitatulu Hunyad in urmtórele cuvinte: „Ttes nagyságos Zallyanni Miklos ur Hunyadi és Hatszegi privilegiomos városai jelenti könyörgések által, hogynoha nékiek privilegiumok existálna, mindazáltal hivségtek kapu szám után akarnak adot exigálni rajtok; mind azert az privilegiumok bontogatása conditioink ellen volna, annak hivségtek békít ad-janak . . . . . nec secus facturi.

Iara staturile si Ord: Tierii pentru apararea libertatiloru acestui orasin, si ca se lase urmasi-loru modulu lucrarii a nu de multu repasatului seu principe, au hotaritu ca in legile tierii spre eterna aducere a minte se se cetésca urmatórele:

a) In Compl. Cst. partea V. Edictulu 41 de in a. 1664 acéstea: „Vajda Hunyadnak, és Háczegnek minden lakoi a jóságos nemes embereken kívül ab antiquo privilegiummal éltenek, mind azon által csak kapu szám után adozni ne kényszeritessenek, ultro magokat offeráljak, és arra kötik, hogy a mint mások, ugy ókis capitatim egy Imperialis Talért nem csak most, hanem ennek utánnais, a mint az nemes ország rendeléséből kapu szám kívül adozo egy egy ember fog adatni, a szerént készek lesznek contribualni, miis azért a magok kívánságok szerént annulaljuk, és a Maros-Vásárhelyi ellenek irott articulust ezen articulus erejével annihilaljuk“

b) In Compl. Cst. partea III tit. 1 din a. 1665 asia se afla: „A. Háczegiek Rákoczi György Feje-delemnél leven privilegiumok, a postalkodás tollal-

tatik magyar pap, schola, és templom tartása fel tétele alatt, melyre mivel mostis kötelezik magokat azon fejedelem adott immunitatosok privilegiumokban helyben hagyatik.

c) In Compl. Cst. Partea V. Edict 45 asia se orendúesce: „Mivel Isten után a hazánk meg maradására ezen fundáltatott, az adoban ezenn keletett adot mostan fel vétetnünk Hatzog adjon Tall. 52.“

d) Iara in art. 13 alu-Diaetei din Radnoth de la a. 1687 26 Julie tinute acéstea sau despusu: „Haczok Városa a contributio alol eximáltatik, a Portára jároknak gazdálkodjanak.“

(La anulu 1690 15. Sept*) in diaeta tinuta in Kereszténysziget Tököli Imre sa vestése de principe alu Transilvaniei, si se inaugureadia, din care au urmatu cumca bunurile lui, de carele au avutu si in Hatiegu dupa ce la a. 1698 sau notatu au devenitu sub despunerea Fiscului Regiu.)

Iara in a. 1694. Sara Kopasz veduva lui Petru Tornya bunurile sale din orasiulu Hatiegu, pe carele dela Princessa Eva Tököli muierea principelui Paul Eszterházi, din preuna cu a 3-ia parte a crismuitului aci avutu cu dreptu hypothecariu le au fostu castigatu, cu invoirea lui Paul Eszterházi, si a Evei Tököli muierii sale, leau testatu si leau donatu besericei rom. catholice din Hatiegu in pretiu de 10,000 fl., asia in catu urmatorii din familia aceea, numai dupa ce voru întörce besericei aceea summa se le póta rescumpara; asupra collatiunei acesteia si Leopoldu I. Imperatulu la a. 1794 14. Dec. sau invoitu.

La a. 1724 pe candu orasiulu Hatiegu era sub despunerea Catharinei Bethlen veduvei principelui Michaela Apafi II., magistratulu Hatiegului au compusu nisce constitutiuni, pe carele profectulu aceia princésse Stephan Récsi le au si intaritu; intru acéstea constitutiuni la Tit. 7. art. 1 se afla: Hogy 12 forint büntetés alatt senki a városi lakosok közül Vármegyei tisztnél ne panaszojjon, és causáját a Város forumán kívül ne inchoálja“ ert. c. „A kir. kormányzékis meg egyezett abban, hogy minden nemes, taxás, kereskedő, katona, jobbágy és zselérek Kolosvári és M. Vásárhelyi mod szerént minden terhviselést supportáljon; az adoszedés a birot és eskütteket illeti.“ —

Iara la a. 1726 repausandu si veduva lui Michaela Apafi alu II-lea, a patra parte a orasiului si a curiei ce se tine de ea in Hatiegu au devenitu in possessiunea Fiscului.

La a. 1731 orasiulu Hatiegu si au produsu constitutiunile sale inaintea comisiunei deputate, carea erá adunata in Clusiu pentru corectiunea drepturilor; — intru acéstea constitutiuni se cuprinde tota puterea si modulu de a judeca pe orasiénii de aici.

In anulu 1755 in puterea mandatului compulsoriu datu de imperatésa Maria Theresia din a. 1754 in orasiulu Hatiegu sau tinutu inquisitiune, si afara de fundurile besericesci, celu rom. catholicu, celu reformatu si celu gr. catholicu, si afara de bunurile Nalatiesci, si célea de la Tököli Fiscale sau mai aflu inca 19. sesiuni nobilitare.

Drepturile magistratului Haczegului s'au intaritu prin decretulu aulicu din a. 1756 si sau publicatu in curia fiscala a Hunedórei la a. 1738 prin admistratorulu Philipu Kern.

La a. 1765 candu sau facutu conscriptiunea pentru 1 Legiune Valachica, aici in orasiulu Hatiegu sau aflu aici anca 20. sesiuni nobilitare, carele era proprietatea nobilimei airlea resiedietóre.

Dupa acestea daea prin gratiosa patenta imperatésca din 12. Noem. 1766 sau intaritu militia granitiare, administratiunea orasiului Hatiegu sau incredintiata mai cu sama militariloru invalidi din carii se alegea cea mai mare parte a deregatorieii magistratului, de unde multe invrashiri intre militari si orasiénii liberi sau sumutiati, pana candu la a. 1791 cu decretu guberniale sub Nr. 2470 sau statornicitu, „ca alegerea Indicelui fara influentia deregatorieii militare se se serversiéscá; care gratiosa ordinatiune la a. 1837 sub Nr. guberniale 9343 iarasi a se renói au fostu de lipsa.

Iara cumca in tóte dietele, carele in acésta Patria sau tinutu, acestu orasiu totu de a una au avutu ai sei doi deputati ordinarii trimisi, nu póte fi nici o indoiala.

Si intru acestu statu a remasu orasiulu Hatiegu pana la a. 1851. candu militia granitiare prin gratia regesca sau desfacutu.

Iara de atunci pana astadi orasiulu Hatiegu se ocarmúesce prin magistratu libere alesu, si ascépta clementissima protectiune a SSmei C. R si apost.

*) Acésta pusestiane au remasu din gresióla nescrisa in actulu datu comisiunei.

Majestati, ca dupa sortea celorlalte mai mari orasie ale Patriei acesteia, se i se intocmesca sortea si orasiului acestuia.

Acesta o poftesce pusetiunea locului pentru economiá statului, si marirea Augustei case Austriace o prochiama!

Ce cu adenca omagiala reverintia de la Augustula nostru imperatu parintele patriei cu tota devotiunea exoram, Si cu acestea remanemu.

Inclitei c. r. comisiunii. Hatiegu 18. Sept. 1855.

Plecati servi, Peter Ehrentletzberger m. p. Presidele Magistruale.

George Filip m. p., Notariulu Orasiului.
Stefanu Moldovanu m. p. Vicariu foraneu alu Hatiegului, Decanu si Assessore Consist. g. c.
(Va urma statalu economicu.)

ПЕРЕГРИНАЦІЯ ЛА НЕАМЦІУ.

(Брма.)

Астѳализ лъндз напълъ черемоніа іеталърей арз ѳі съ въ днденлінескъ сконълъ артіколызі шез, дакъ нъ амъ май шорві чева деспре ачаестъ маре монастире ші май алес деспре старецъла актвалъ, а кървіа аженемънтъ а ѳъкътъ ашъла ларшъ.

Монастиреа неамцълазі есте зна дін челе май богате монастирі дін деаръ: Венітаріле ѳі, віне дигріжіте, с'аръ рѳдіка песте доъ міліоане леі. Ла ревалареа аверілоръ вісерічешті дъпъ прінчіпіле Регаманемълазі Органікъ, еа а режасъ неатърпатъ дн прівіре къ шъдзінеа де монахі дін еа арз ѳі адъсз прехтате гъвернълазі къ адміністрареа; ачаестъ неатърпаре о съсѳінеа къ деосевіре протекціѳнеа рѳсеаскъ; къчї пе де о парте се інтереса съ-ї соаръъ тошіле дін Бесаравіа ші пе де алта съші ківеріфсаскъ аколїціі імълешпъндъ а лі се да къ прездърі днжосіте моміі фолосітоаре; тотъ одакъ съ-ші ѳакъ шз квізъ де пропагандъ дъпъ моделъла а челоръ дін Рѳсіа, ла каре еконтъ днсъ, шъдъшїтъ нътърълазі ковършїторіа де Ромъні, нъ пѳтз ажънде.

Къ тоатъ днрїтїреа теа ѳъдїнтъ (шірѳ) а протекціѳнеі рѳсешті, гъвернълаз тотъші дншїнеа ншїтеі Монастирі дндаторїрі, ка дін прїсосълаз венітарїлоръ садє съ днѳїндезе ашезъшїте

прівїтоаре ла вінеле нъвлїаъ; елементеле днсъ се шокнеаъ шї адеcea стършїнделе гъвернълазі се паралїкас.

Дн монастиреа Неамцълазі сънтъ патрз інстїтѳціѳні днсемпате: воалїца вътрънілоръ, воалїца нъзнїлоръ, о тіпографіе шї о ѳабрікъ де поставъ. Ачесте інстїтѳціѳні аз невоіе де реформе. Бътръні: орві, олоці, непътїнчїшї; паралїці, нъ аз десгълъ днгрїжіре; шъдї се плънтъ де пъръсіреа дн каре закъ, де ліпса днвръкъшїнтелоръ шї де храна каре лі се дъ. — Непорочїці нъзнї сънтъ трътаці къ четїрі де рѳгъчїзнї, къ вътъї, къ ландърі, къ ѳоамере, къ голїчісне; ачештіеа нъ се потъ плънде, дар місерїкордіа крештінеаскъ чере съ лі се дса шз трътъшънтъ дъпъ регълеле штііндеі. (Мъ възъраїз азїндз къ позъла Старецъ пѳсъ ла кале съ се адъкъ шз медїкъ спеціалъ дін Франца нептръ ка съ днвзшїтѳдеаскъ ачаестъ інстїтѳціѳне). — Тїпографїа еаръші арє тревзїндъ де днвзпътѳдїрі: доаръ нъ съптемъ Кїнежі ка съ дннемъ ла іерогліѳеле каре амъ анъкатъ дін секолї; възїале челе вътрънешті асъзі нъ се маї днвалъ дн сколеле патріеі; нептръ че даръ кърділе вісерїчешті съ нъ се тіпърескъ къ слове модерне пе каре ле четеште шажорїгатеа дъреї? Арз ѳі де дорітъ ка о дакъ къ днвзпътѳдїреа тіпографїеі съ о ведемъ шї маї віне згїлісатъ: съ нъ се ѳакъ комердъ дін кърділе че се тіпърескъ, чї съ се деа кът маї ѳѳтїне дакъ нъ ѳъръ платъ; дн алте дърі съот содіетъдї де лаїчі (шіренї), каре пѳнъ ѳондърі де тіпърескъ кърді вісерїчешті шї ле даъ гратїсз нептръ пропагареа крелїндеі; де че Мънъстіреа Неамцълазі н'арз ѳаче ачаеста, къндз маї вѳртосъ лъкръторїі сънтъ ѳъръ леѳе шї шнческъ ншмаї нептръ Домпъла? — Ідеа ѳабрічеі де поставъ а ѳостъ мнъшатъ, шї де с'аръ маї ѳаче днкъ асемїне ѳабрічі арз ѳі шї маї віне: тінерїі монахі тревзескъ окъпаці макаръ къ ѳїсікълаз, дакъ ѳакълътѳділе нъ-ї ажътъ а се окъпа къ інтелїпїнда.

Вїада дн ачестъ сънтъ локашъ есте комъпа-лішїментъ нъ есте плътїтъ, нічі нептръ шънка са, нічі нептръ сарчіна че поартъ. Маса есте комъпъ; тоді шъпънкъ ла шз локъ шї ѳъръ дістїнціѳне, аѳаръ де вътръні шї непътїнчїшї къроръ ле се даъ пордїшїтъ пе ла кіліле лоръ. Днвръкъшїнте, днкълътшїнте шї орї че алте де невоіе, прїмеште ѳїеште каре дін депосїтоле дечерале але Монастиреі. Інстїтѳціѳнеа е прѳѳ

фрътосъ: фъриерштіи аръ авеа че стѣдіа дн ачеастъ Ікаріе не каре днкъ нъ о кѣпоскъ.

Тодіи перегрніи (саъ дѣпъ дндѣлѣлъ de аколо тѣсафрїи) се ослѣтеазъ къ тоате челе тревзінчоасе: нъ аз невоіе а лѣа къ сіне дѣкътъ аштернѣтѣрї дакъ нъ воескъ а да трівѣтъ дін сѣдѣле лоръ пѣрїчлоръ шї плоннїделоръ (пѣдѣкї de лемнѣ.) Алт фелїѣ кѣхнеа чеа таре гѣтеште вѣкате кътъ се поате de вѣне; півнїдѣле челе ларѣї даъ вїнаде кътъ се поате de сѣкѣланте: грѣпареле (хатвареле) шї magazїнеле челе вогате сѣпѣтъ дескїсе пентрѣ тотъ че тревѣе зпѣї оасне.

Дар чїне есте ачестѣ Dїонїсіе каре с'а фѣкѣтъ Старецѣ? Кѣндѣ ера ворѣа деспре пѣтїреа са, рѣъ воїторїи сеї, саъ (маї вїне зїкѣндѣ) чеї че се интересас de вѣзѣрїле Monастїреї зїчеас къ есте зпѣ стрѣпнѣ, зпѣ омѣ de moda новѣ, зпѣ Франдезѣ, къ поартѣ крѣчеа ла пентѣ шї не-вредїаца дн сіпѣ, къ поарте о савїѣ дн гѣрѣ шї о кѣпканѣ дн шѣпѣ. . . О Dѣмнезѣле! кътъ е лѣтеа de реа!

Dїонїсіе кареле астѣзї е Архїмандрїтѣ шї Старецѣ, дін наштере есте ромѣнѣ молдовѣанѣ ка алдї 1,500,000 de молдовенї че сѣпѣт не пѣшѣпѣтъ. Елѣ а фостѣ врескътъ шї кълѣгѣрїтѣ кїарѣ дн Monастїреа Neамѣзлѣї, не каре астѣзї о пѣсто-реште. Дорѣлѣ днвѣдѣтѣрїлоръ днсе днз лѣасе дін monастїре шї-лѣ дѣсе дн Деара ромѣнеаскъ, дн скоала немѣрїторїзлѣї Лазар, ка сѣ се лѣтї-незе къ лѣтїна чеа адеврѣтѣ шї сѣ се факѣ фолосїкорїѣ патрїеї шї нацїѣнеї. De ла 1826 de кѣндѣ с'а дѣсѣ днї фѣкѣ аколо о а доза патрїе: фѣ профессорѣ ла днтемѣїереа скоалелоръ нацїонале, маї тѣрзїѣ ректорѣ Семїнарїзлѣї дін Бѣзвѣршті, лїтерѣтѣ традѣкѣторїѣ de маї тѣлте кѣрѣї морале шї релїѣїоасе: фѣндаторѣ сіпѣгѣрѣ. лѣї жѣрналѣ релїѣїосѣ Еко Еклесїастїкѣ, апої егѣменѣ de Monастїре . . . Пѣлъ ла 1853 нѣ се маї шїтеа прїн Monастїреа Neамѣзлѣї дакъ жѣнеле монахѣ Dїонїсіе трѣїеште. Кѣ тоате къ пѣтелѣ сѣѣ ерѣ десѣлѣ de пополарїсѣтѣ дн-тре тодї Ромѣнїї, дарѣ пентрѣ фрѣцїї дін Neамѣзлѣ ачестѣ пѣте ера некъпоскътъ, фїндѣ къ лѣкрѣрї-ле лїтерѣре нѣ рѣсѣтѣеаș пічї одатѣ не аколо.

А тревзїтѣ ка Рѣшїї, протекторїї пострї раг ехсѣлленсе, сѣ не адѣкъ не Dїонїсіе дн Молдова; сѣв прѣпѣсѣ къ арѣ фї авѣтѣ днцелѣперї къ Тѣрчїї ла Калафѣтѣ, ка егѣменѣ алѣ Monастїреї Садова че есте не аколо не апроасе, днз есіларѣ ла Мс. Neамѣзлѣї, шї-лѣ зїтарѣ аколо пѣлъ дѣпѣ ретраѣереа лорѣ дін деарѣ. Кѣмѣ днз ворѣ фї прївїтѣ шї трѣтѣтѣ векїї коледї аї сеї, рѣшѣне ка кѣвїонїа са сѣ не-о снѣїе кѣндѣ днї ва скрїе бїографїа, дар de сігѣрѣ къ пѣдїнї не атѣнчеа кѣдетѣс къ поате ле ва фї одатѣ сѣ-перїорѣ.

Ачеастѣ днѣтѣшларе адѣсе къ, къ окарїзнеа реставїлїреї гѣвернелорѣ нацїонале шї къ ре-днѣтѣрѣареа домпнїторїзлѣї пострѣ ла сказнѣ, пѣрїптеле Dїонїсіе фѣ кѣпоскътъ маї de апроасе de днѣлїдїмеа Са. Нѣ тѣрзїѣ Старецѣлѣ Ната-наелѣ се демїонїѣ. Преа дн. Домнѣ, дн не-днвїнса са дорїндѣ de а пѣне капѣтѣ неор-рѣндїзїелелорѣ дін Мс. Neамѣзлѣї шї а адѣче ачестѣ таре локашѣ дн калеа не каре арѣ тре-вѣї сѣ шеаргѣ, кѣцѣтѣ ла есілатѣлѣ че кѣпос-късе; днз кїемѣ дін Деара Ромѣнеаскъ шї днз пѣтї de о датѣ провїсорїѣ локѣ-tenїnte de Старецѣ. Комѣнїтѣтеа (соворѣлѣ) консїдерѣндѣ а-леѣереа домпнїторїзлѣї шї дорїндѣ а се лїнїшті de сѣвѣзїтѣрїле партїделорѣ дїферїте че сѣ интере-сас de вѣзѣрїле Monастїреї, се грѣвї а чере къ знанїтїтѣте кѣтрѣ Домнѣ шї кѣтрѣ Мітрополїтѣ днѣтѣрїреа лѣї не вїадѣ.

Еатѣ днѣтѣшлареа че адѣсе не кѣвїосѣлѣ Архїмандрїтѣ Dїонїсіе а фї Старецѣ ла Neамѣзлѣ, шї ашї шѣта рѣshedїнда дін Деара Ромѣнеаскъ de не маѣлѣлѣ Dѣнѣреї, дн Молдова сѣв поалере Карпадїлорѣ. Сперѣтѣ къ Monѣстїреа Neамѣзлѣ нѣ ва маї фї зпѣ локашѣ de фенеантїсѣм шї de їнтрїцїї, чї се ва фаче зпѣ семїнчерїѣ demнѣ de драгостеа лѣї Dѣмнезѣ шї de гло-рїа патрїеї.

Еатѣ шї перегрїнацїѣлѣ тез дн капетѣ. Міш-къ сѣрѣцїѣ! . . . ла Іашї! . . .

Г. Сїон.